

ГЛАВА 1

МТ. 6:21

12 вересня 1683 року під Віднем загинув Станіслав Потоцький. Його смерть не стала ні першим, ні найважливішим етапом історії, яка триває і донині. Проте смерть під Віднем є точкою, від якої зручно відлічувати час уперед і назад.

Станіслав Потоцький стояв на горі Каленберг, на узліссі. Вітер був легенький, проте сталий, тож полковник раз у раз незручно потирав шкіряною рукавицею вуса, які, приховані металевим наносником із напівмаскою, немилосердно лоскотали. Панцерна хоругва стояла трохи позаду нього, напівзахована в лісі. Поруч нервово переминалися з ноги на ногу коні дванадцяти ротмістрів і полковників, підпорядкованих Миколаю Сенявському. Тут був і Фелікс, його стрий. Далі по хребту Віденського Лісу, доки було видно, стояли центральні штандарти короля Собеського, ще далі — розвивалась Гжимала Яблонського.

Сонце вже давненько перейшло зеніт. Судячи з усього, попереду було ще три-чотири години світлового дня, потім можна буде нарешті злізти з коня і відійти в кущі справити малу нужду. У сталевому панцирі було парко, але пити не хотілося — воду йому підносили. Їсти теж. Хотілося тільки спішитись і, розпрямивши ноги, відійти на кількадесят сажнів у ліс, відвернутися від усіх і вперше за день розслабитися. Пахвина, натерта від довгого сидіння в сідлі, нестерпно свербіла. Спиною стікав піт і, не знаходячи виходу, просочував одяг та промочував сідло під полковником, спарюючи ще сильніше, домішуючи зайву нотку до густо-кислого букету людських тіл, який неминуче супроводжує будь-яку похідну колону.

Вони сформували наступальний стрій ще вдосвіта, коли на піхоту, що йшла під проводом Карла Лотаринзького, напали кілька орд яничар із війська Ібрагім-паші, не даючи німцям змоги вишикуватись бойовими порядками. Проте тоді піхота встояла, тим паче, що через кілька годин бою оборонці міста, раптом опинившись у тилу битви, наважились на вилазку. Турецька армія виявилася зв'язаною в боях з обох кінців, але здебільшого зоставалася бездіяльною. Османські сили все ще мали суттєву кількісну перевагу, тому несподівана поява союзних військ та пов'язана з нею невдача османів під час спроби підірвати стіни для прориву не давали такої потужної тактичної переваги, як на початку. Загони Кара-

Мустафи та Гусейн-паші досі були настільки численними, що лобове зіткнення навіть при атаці з пагорба не могло гарантувати полякам перемоги.

Станіслав витягнув шию, намагаючись зрозуміти, що за метушня починається в центральному таборі. Судячи з того, що інші офіцери теж засовались у сідлах, а Сенявський навіть виїхав трошки вперед, цей маневр помітили всі. У підзорну трубу можна було бачити, що поле бою з боку Відня поволі вигинається крутим луком,— і без того ослаблих за тижні облоги захисників куди більші сили яничар тиснуть до стін. Загони Гусейн-паші та Кара-Мустафи поволі шикувалися, готуючись іти на допомогу і на прорив міської брами. Взяття Відня навіть порівняно невеликим загоном турків означало, що облогу довелося би продовжувати тепер уже визволителям. Проте схоже пожвавлення в строю запанувало і під штандартом короля Яна, поступово поширившись на всі сусідні загони.

Нарешті від центру пролунала команда, багатоголосо повторена всіма командирами:

— Szable na temblaki!¹

Стиснувши на грудях маленький медальйон із викарбуваним драконом, Станіслав повісив шаблю на зап'ястя, озирнувся, переконуючись, що всі гусари його хоругви зробили так само, і взяв до рук піку. В голові зринув безликий чернець, який з'явився

¹ Шаблю на стропи! (Пол.)

йому вві сні, за довгим столом, що стояв у Залі Бастіону під фортецею. Він тримав облатку, ніби на літургії Дарів, і мовив: «Де скарб твій — там буде і серце твоє». Станіслав розумів сон. Скарб його був перед ним — святий союз і надія на ясне майбутнє. Він прибув до Відня битися за це.

Наказу до наступу він не почув. Усі три лави наче одночасно рушили вниз ярами з-під прихистку лісу. Схил гори, як виявилось, не давав суттєвих переваг: увесь поораний лісистими байраками, він вимагав неабиякого вміння маневрувати. Коли ж униз таким схилом рухається двадцятитисячна армія, найменший крок не туди може спричинити велике стовпотворіння, яке, навіть якщо обійдеться без жертв, зведе нанівець усю атаку. Тож коні ступали повільно, а вершники до крові закушували губи в передчутті кількох наступних годин.

Щоб розігнатися для нападу, в них було не більше сотні сажнів досить безлісного пологого схилу, на підніжжі якого зразу починався турецький табір. Минула добра година, поки передня лава кавалерії вийшла на узлісся. На щастя, схил був достатньо широким, щоб солдати могли спускатися, не розтягуючись довгою колоною. Тому, щойно вони зійшли униз, без жодної затримки пролунала команда:

— Dalej!¹

Станіслав повторив команду своїй хоругві та пустив коня рясю. В битві на відкритому полі ця коман-

¹ Далі! (Пол.)